

TO‘QIMACHILIK SANOATINI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI

Xoshimova Munira Odiljon qizi

Besh yil avval O‘zbekistonda yetishtirilgan paxta tolasining
40 % qayta ishlangan bo‘lsa, bugungi kunda 100 % - qayta ishlanmoqda.

Xozirgi kunda paxtachilik va to‘qimachilik sanoatini rivojlantirish yo‘llari belgilab olindi. Ushbu soha ham xomashyo, ham eksport va ham aholi bandligi uchun ulkan salohiyatga ega, faqat uni rivojlantirish uchun kerak, prezidentimiz ta’kidlaganlaridek “ishning ko‘zini bilish” rivojlanish tayanchi hisoblanadi. Sohani rivojlantirish maqsadida O‘zbekistonda klaster tizimi joriy etilgan bo‘lib so‘nggi 3-yilda paxta-to‘qimachilik klasterlariga 32 trln. so‘mga yaqin investitsiya kiritilgan. Natijada ishlab chiqarish hajmi 2019-yilga nisbatan 7 barobarga, eksport – 6 barobarga o‘shib, qariyb 4 milliard dollarga yetdi.

Sohada muvaffaqiyatlar bilan baravar kamchiliklar ham bor;

Xususan:

Tola yetishmovchiligi. Respublikada mavjud ishlab chiqarish quvvatlari uchun bu yil 300 ming tonna tola yetishmagan bo‘lsa, kelgusi 5-yilda ushbu ehtiyoj yana 600 ming tonnaga oshishi kutilmoqda.

Ip-kalavani qayta ishlash darajasi ham past – 23 foiz. Bu yiliga 9 milliard dollar daromad boy berilmoqda, degani.

Ish o‘rinlari kamligi - bugungi kunda to‘qimachilik tarmog‘ida 800 ming kishi mehnat qilmoqda. Agar butun tizim ilm va zamonaviy texnologiyalar asosida to‘g‘ri tashkil qilinsa, ish o‘rinlarini 1.5 millionga yetkazish mumkin.

To‘qimachilik sanoati kelib chiqish tarixiga nazar soladigan bo‘lsak xozirgi kungacha bir nechta ixtisoslashtirilgan korxonalar faoliyat olib borishmoqda, jumladan: O‘zbekistonning yengil sanoati: rivojlanish va o‘zgarishlar xronikasi

1991 – 1994 yillar -Yengil sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish bo‘yicha O‘zbekiston davlat birlashmasi – “O‘zbeklegprom” tashkil topgan va tashkil etilgan yillar. Unga “O‘zbektekstil” (32 korxonalar), “O‘zbekodejda” (127 korxonalar), “O‘zbekobuv” (34 korxonalar), “O‘zbekfarfor” (3 korxonalar) davlat konserni kiradi. Yettita ob‘ektning qurilishi boshlandi – “Eltex” (Qoraqalpog‘iston Respublikasi), “Kashteks” (Qashqadaryo viloyati), “Samjinteks” (Samarqand viloyati), “Gurlen” (Xorazm viloyati), “Anteks” (Andijon viloyati) va “Quva” (Farg‘ona viloyati). To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar hajmi – 5,25 million dollar.

1994-1997 yillar-1996 yilda sanoatni rivojlantirish dasturi, 1996-1998 yillarda qabul qilindi. Eksport mahsulotlarini ishlab chiqaradigan korxonalar uchun qo‘shimcha imtiyozlar yaratildi. 4 yil ichida Koreya Respublikasi, Turkiya, Germaniya, AQSh va Yaponiya kabi mamlakatlar sarmoyalarini jalb qilgan holda 12 ta qo‘shma korxonalar tashkil etildi.

1998-1999 yillar-Namangan viloyatida uchta yangi qo‘shma korxonalar – paxtadan yigirilgan iplar ishlab chiqarish bo‘yicha “Papfen” qo‘shma korxonasi, “Kasansay Tekmen” qo‘shma korxonasi tomonidan mo‘yna va jun matolarni ishlab chiqarish, jun adyol va qo‘lda to‘qish

uchun ip, investitsiya hajmi 5 million AQSh dollaridan ortiq bo'lgan "Silk Road" tashkil etilgani bilan esda qolgan.

Toshkentdagi Kukcha massivida "Kobul O'zbek" QK qurilishi tugallandi. Jami investitsiyalar 156,9 million dollarni tashkil etdi.

Paxta tolasini qayta ishlash 169 ming tonnani tashkil etdi, trikotaj mahsulotlari yiliga 39 million donadan oshdi, paypoq – yiliga 16 million juftdan ortiq, tikuvchilik – so'mda hisoblaganda 3 milliard so'mdan oshdi.

2000 – 2003 yil-35 dan ortiq investitsiya loyihalari amalga oshirildi, jalb qilingan xorijiy investitsiyalar hajmi 649,6 million dollarni tashkil etadi.

To'qimachilik va yengil sanoat korxonalarini 2005-yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasi qabul qilindi.

2002 yilda eksport indeksi 160 million dollardan oshdi, paxta tolasini ichki qayta ishlash hajmi yiliga qariyb 200 ming tonnaga etdi.

2007 yil-Bu "O'zbekengilsanoat" davlat aksiyadorlik kompaniyasi qoshida To'qimachilik mahsulotlarining reklama va marketing agentligi tashkil etilishi bilan ajralib turdi.

Mahsulotlarning yangi turlarini chiqarish boshlandi: uy to'qimachiligining barcha qatorlari, dasturxon, salftkalar, pardalar, shuningdek, ipak iplar ishlab chiqarish o'zlashtirildi.

2010 yil-VEOLA brendi ostida jahon miqyosidagi paxtadan kompakt kalava ip ishlab chiqarish uchun "Indorama Kokand Textile" qo'shma korxonasini yaratish eng yirik loyiha bo'lib, u O'zbekiston Respublikasida yetishtirilgan paxtaning yuqori sifatini to'liq aks ettiradi.

2011 yil-Shark Liboslari dizayn markazi "O'zbekengilsanoat" davlat aksiyadorlik kompaniyasi qoshida tashkil etilgan. Uning faoliyati milliy an'ana va iqlim sharoitlarini hisobga olgan holda mashhur zamonaviy kiyim-kechak modellarini ishlab chiqarishni tashkil etishni takomillashtirishga, shuningdek, mahalliy yengil sanoat mahsulotlarini xalqaro bozorlarga keng chiqarishga qaratilgan.

2012 yil-Kiyim-kechak, trikotaj va paypoq sanoatining rivojlanishi yili bo'ldi. "Gulrenteks", "Barchinoy", "Investtex" va boshqa korxonalar tashkil etildi.

Shveytsariya sarmoyalarini jalb qilish bilan O'zbekistonda to'qimachilik muhandisligi tiklandi. Yigiruv uskunalari ishlab chiqarish uchun yangi "Riter Uzbekistan" XK tashkil etildi.

2013 yil-Respublika bo'ylab 100 mingdan ortiq yangi ish o'rinlari yaratildi. Har bir viloyat, tuman, shaharda 200 ta tikuv mashinalari o'rnatildi. Natijada yengil sanoat eksporti 827,3 million dollarga, investitsiyalar hajmi 160,4 million dollarga yetdi.

O'sha yili "O'zbekengilsanoat" OAJ ITMF xalqaro to'qimachilik federatsiyasiga qabul qilindi.

2016 yil-To'qimachilik o'quv va tadqiqot texnoparkining poydevoriga birinchi toshni qo'yish marosimi bo'lib o'tdi.

2017-2019-“O‘zto‘qimachilik sanoat” Uyushmasini yaratildi, birinchi marta Toshkentda Global Textiles kunlari bo‘lib o‘tdi, mahsulot eksporti 2,0 milliard dollarni tashkil etdi. Uz-Kor To‘qimachilik texnoparki foydalanishga topshirildi

Paxtachilikni rivojlantirish uchun

So‘nggi yillarda iqlim o‘zgarayotgani, hashoratlar ko‘payayotgani – g‘o‘zaning yangi navlarini hamda o‘g‘itlashni o‘zgartirish, gerbitsid va pestitsidlarni ham tartibga solishni talab qilmoqda.

Ushbu maqsadda prezident “Prezident huzurida Innovatsion rivojlanish vaziri boshchiligida Paxtachilik kengashi” tashkil etish taklifini bildirdi.

Bu kengash har yili hosildor va ertapishar navlarni hududlar kesimida ko‘paytirish va ekishni har bir klaster bo‘yicha belgilab beradi, iqlim va harorat o‘zgarishlariga mos bo‘lgan o‘g‘itlash sxemasini ishlab chiqadi, gerbitsid va pestitsidlar qo‘llashni tartibga oladi. Shuningdek, hasharotlarga qarshi kurashish bo‘yicha har bir hududga mos agrotexnologiyalarni ishlab chiqadi. Buning uchun mazkur kengash huzurida ilmiy markaz ham tashkil qilinadi.

Suvni tejash masalasiga ham alohida to‘xtalib o‘tildi. So‘nggi ikki yilda yurtimizda 169 ming gektar paxta maydonlarida tomchilab sug‘orish joriy qilingan. Lekin ko‘p klasterlar, ayniqsa, fermerlar buni yo‘lga qo‘yishga qiynalmoqda. Chunki xarajati qimmat. Muammoni hal qilish, tomchilab sug‘orish texnologiyasini narxini tushilish maqsadida elektron portalga barcha ta‘minotchilarni kiritib, suv tejoychi texnologiyalar narxi va xizmatlar sifatini baholab boradigan shaffof tizim yaratish vazifasi qo‘yildi.

To‘qimachilik sanoatini rivojlantirish maqsadida

Yig‘ilishda tayyor mahsulot ishlab chiqarish va eksport hajmini oshirish masalalariga ham alohida e‘tibor qaratildi. Bu borada tadbirkorlarga keng sharoit yaratib berish uchun alohida industrial zonalar tashkil qilinishi belgilandi. Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligiga ushbu majmualarni boshqarishga chet el kompaniyalarini va ishlab chiqarishga nufuzli brendlarni jalb qilish vazifasi qo‘yildi.

– Paxtamizga boykot bekor qilinganidan so‘ng, xorijiy kompaniyalar mahalliy korxonalar bilan hamkorlik qilishga, milliy mahsulotlarimizga katta qiziqish bildirmoqda. Agar, hududlarimizga brendlar olib kirilmasa, mahalliy mahsulotlarimiz jahon bozorida raqobatbardosh bo‘lishi qiyin.

Sohani rivojlantirish uchun quyidagi talablar amalga oshiriladi:

bo‘yalgan trikotaj mato va gazlama eksport qiluvchilarga 10 foizgacha miqdorda subsidiya berilishi;

chet elga tayyor mahsulot yetkazib berish uchun, buyurtmaga asosan, alohida aviareyslar yo‘lga qo‘yiladi;

brendlar uchun zarur bo‘lgan furnitura va aksessuarlar ishlab chiqarish bo‘yicha topshiriqlar berildi;

eksportchi korxonalarga aylanma mablag‘ uchun 5 million dollargacha resurslar taqablashtirilgan tartibda ajratiladi;

xorijda omborxonalarni ijaraga olish xarajatlarini qoplab berish uchun cheklangan maydon 100 kvadrat metrdan 500 kvadrat metrga oshiriladi. Bu maqsadlar uchun Eksportni rag'batlantirish agentligiga 100 million dollar ajratiladi;

to'qimachilik korxonalari moliyaviy hisobot bo'yicha xalqaro standartlarga o'tishi zarur. Chunki "bu dunyo bozoriga chiqish, xorijiy brendlar bilan ishlash va to'g'ridan-to'g'ri kreditlar jalb qilishga zamin yaratadi".

Undan tashqari soha uchun kadrlar tayyorlashga ham alohida e'tibor qaratiladi. Xususan, To'qimachilik va yengil sanoat instituti hamda O'zbekiston-Koreya to'qimachilik texnoparki yaxlit tizim asosida ishlab, yangi o'quv yilidan boshlab "dual" ta'lim tizimi joriy qilinishi xalqimiz farovonligi yo'lida malakali mutaxassislarni yetishtirish ko'zda tutildi.

Foydalanilgan adabiyotlar/References

1. "Yengil sanoatni yanada rivojlantirish va tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi 2019 yil 16 sentyabrdagi PQ-4453-son qarori
2. Axunova, Ma'rifat Xakimovna (2022). Innovatsion iqtisodiyotda ayollar tadbirkorligi: muammo va yechimlar. Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali, 2 (1), 7-14. Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6089658>
3. Kurpayanidi, K. (2021). Modern Concepts and Models of Entrepreneurship Development. Bulletin of Science and Practice, 7(9), 425-444. (in Russian). <https://doi.org/10.33619/2414-2948/70/40>.
4. Kurpayanidi, K. (2021). National innovation system as a key factor in the sustainable development of the economy of Uzbekistan. Published online: 20 May 2021. Doi: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202125805026>
5. Kurpayanidi, K. (2021). Актуальные вопросы цифровизации в индустриальном секторе экономики Узбекистана. Общество и инновации, 2(4/S), 201–212. <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss4/S-pp201-212>
6. Kurpayanidi, K. (2022). On the Issues of Methodological Approaches to the Study of the Institutional Environment of Small Business. Bulletin of Science and Practice, 8(9), 442-460. (in Russian). <https://doi.org/10.33619/2414-2948/82/50>.
7. Kurpayanidi, K. I. (2019). Theoretical basis of management of innovative activity of industrial corporation. ISJ Theoretical & Applied Science, 01 (69), 7-14. Doi: <https://dx.doi.org/10.15863/TAS.2019.01.69.3>
8. Kurpayanidi, K. I. (2020). Actual problems of implementation of investment industrial entrepreneurial potential. ISJ Theoretical & Applied Science, 01 (81), 301-307. Doi: <https://dx.doi.org/10.15863/TAS.2020.01.81.54>
9. Kurpayanidi, K. I. (2020). Corporate industry analysis of the effectiveness of entrepreneurship subjects in the conditions of innovative activity. Экономика и бизнес: теория и практика, (2-1).